

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญ

ในสภาพสังคมที่มนุษย์จะต้องเกี่ยวข้องกันอยู่ตลอดเวลา การสื่อสารเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ หากคนในสังคมขาดความรู้ความเข้าใจในการสื่อสารแล้วก็จะไม่สามารถถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดทำให้เกิดความเข้าใจระหว่างกันได้ย่อมจะทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ขึ้นตามมา ปัญหาที่เกิดขึ้นกับบุคคลและสังคมทุกวันนี้ไม่น้อยก็เกิดจากจากความไม่เข้าใจกันในภาษาที่ใช้กันอยู่ทั่วไป เช่น ภาษาราชการหรือภาษาท้องถิ่น เนื่องจากการสื่อสารของมนุษย์นั้นทำได้หลายทางไม่ว่าจะเป็น ภาษาพูด ภาษาเขียนหรือภาษามือ เป็นต้น ถ้อยคำที่ใช้สื่อสารกันเพื่อสื่อความเข้าใจเรียกว่า ภาษาพูด แต่ภาษาพูดที่กล่าวมานั้นก็มีมากมายหลายภาษา แม้แต่ในประเทศไทยเองภาษาพูดก็ยังแตกต่างกันไปในแต่ละภูมิภาค เช่น ภาษาเหนือ ภาษาอีสาน ภาษาใต้และในในแต่ละภูมิภาคก็มีภาษาถิ่นที่แตกต่างกัน ดังนั้นการสื่อสารที่สื่อสารกันคนละภาษาจะต้องมีล่ามเป็นตัวกลางในการสร้างความเข้าใจทำหน้าที่แปลคำพูดจากภาษาหนึ่งไปอีกภาษาหนึ่ง¹

การดำเนินคดีทั้งคดีแพ่งและคดีอาญาต้องมีบุคคลต่างๆ เข้ามาเกี่ยวข้องมากมายไม่ว่าจะเป็นคู่ความ ตำรวจ ทนายความ อัยการ และศาลซึ่งต้องมีการติดต่อสื่อสารกัน ดังนั้นหากคู่ความในคดีไม่ว่าจะเป็นโจทก์ จำเลยหรือพยานไม่สามารถสื่อสารภาษาของประเทศนั้นๆ ได้ กระบวนการยุติธรรมก็ไม่อาจดำเนินการไปได้อย่างราบรื่นเนื่องจากอุปสรรคเรื่องของภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร สำหรับประเทศไทยภาษาที่ใช้ในราชการ คือ ภาษาไทย ดังนั้นการดำเนินคดีจึงต้องใช้ภาษาไทยเป็นภาษาหลัก ภาษาที่ใช้ล้วนเป็นภาษาทางกฎหมายที่มีความซับซ้อนและเป็นทางการ ซึ่งความแตกต่างทางภาษานี้เองทำให้เกิดความยุ่งยากในการดำเนินคดี การสื่อสารทำความเข้าใจซึ่งกันและกันจึงจำเป็นจะต้องมีล่ามเป็นคนกลางในการแปลความหมายดังกล่าว หากไม่มีผู้ใดมาทำหน้าที่ล่ามแปลภาษาก็จะทำให้เกิดข้อขัดข้องและความไม่เข้าใจในกระบวนการยุติธรรมได้

¹ล่าม ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 หมายถึง ผู้แปลคำพูดของทั้งสองฝ่าย ซึ่งต่างภาษากันให้เข้าใจซึ่งกันและกัน

เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่าข้อมูลเกี่ยวกับบุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ที่ถูกรายงานโดยนักข่าว สื่อหรือสิ่งพิมพ์ต่างๆ นั้น ล้วนจะต้องมีล่ามเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยเสมอ ข่าวกึ่งกึ่งข้างล่างนี้เป็นตัวอย่างของการจัดให้มีล่ามในคดีที่ถูกรายงานโดยสื่อมวลชน

“ศาลจังหวัดเกาะสมุยสืบพยานจำเลยคดีฆ่า 2 นักท่องเที่ยวชาวอังกฤษ เจ้าหน้าที่เรือนจำเกาะสมุยเบิกตัวผู้ต้องหาชาวเมียนมา มาสืบพยานนัดแรกโดยปฏิเสธยื่นยันความบริสุทธิ์ ด้านทนายจำเลยมั่นใจพยานหลักฐานประเด็นที่ค้างอยู่เรื่อง ดีเอนเอ จึงขอให้ศาลพิจารณาอีกครั้งประกอบกับที่จำเลยรับสารภาพไปเพราะสับสน ถูกทำร้ายและขู่ให้เซ็นรับสารภาพโดยไม่ได้จัดหาล่ามแปลภาษาที่สื่อสารเข้าใจจึงยอมเซ็นชื่อในเอกสาร”²

“อัยการศาลทหารสั่งฟ้อง 2 ผู้ต้องหาคดีบั้งมุง 10 ข้อหา สั่งหาล่ามแปลภายใน 15 วัน เบื้องต้นทนายความให้สัมภาษณ์ว่า ภายหลังการเข้ารับฟังการพิจารณาของศาลทหารกรุงเทพไม่ได้สอบคำให้การของจำเลยทั้ง 2 ว่าจะรับหรือปฏิเสธข้อกล่าวหา เนื่องจากมีอุปสรรคในเรื่องของล่ามแปล เพราะจำเลยที่ 1 ไม่สามารถเข้าใจภาษาอังกฤษได้ ดังนั้นฝ่ายโจทก์จึงได้ยื่นคำร้องขอให้ศาลทหารตั้งล่าม นาย..... เป็นล่ามแปลภาษา แต่จำเลยที่ 1 คัดค้าน ส่วนจำเลยที่ 2 ยอมรับล่ามแปลภาษาคงดังกล่าว ทั้งนี้จำเลยที่ 1 ได้ยื่นคำร้องขอให้ศาลทหารตั้งล่าม นาย.....ชาวอุษเชนิกสถาน เพราะสามารถสื่อสารภาษาที่จำเลยที่ 1 เข้าใจได้ แต่อัยการศาลทหารขอคัดค้านเนื่องจากไม่ทราบประวัติที่มาที่ไป ทั้งนี้ทนายจำเลยจึงได้ยื่นแถลงต่อศาลทหารเกี่ยวกับความเป็นมาของล่ามคนดังกล่าวเพื่อให้การพิจารณาคดีเป็นไปอย่างรวดเร็ว”³

จากข่าวข้างต้นจะเห็นว่า คดีที่รายงาน โดยสื่อมวลชนส่วนใหญ่เป็นกรณีที่ไม่มีการจัดหาล่ามให้ชาวต่างประเทศหรือจัดหาล่ามแล้วแต่ล่ามไม่สามารถแปลได้เนื่องจากอุปสรรคทางภาษา รัฐบาลได้ตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นที่ต้องมีล่ามเพราะสิทธิในการมีล่ามในกระบวนการยุติธรรมเป็นหลักประกันขั้นพื้นฐานในการดำเนินคดี เพื่อให้บุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้มีสิทธิและเสรีภาพเช่นเดียวกับคนทั่วไป จึงนำเอาหลักการสิทธิในการมีล่ามมาบัญญัติเป็นกฎหมายให้บุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้สามารถเข้าใจและสื่อสารกันได้อย่างถูกต้อง

²ข่าวสด, “ศาลจังหวัดเกาะสมุยสืบพยานจำเลยคดีฆ่า 2 นักท่องเที่ยวชาวอังกฤษ” เว็บไซต์, http://kaosod.co.th>view_new, วันที่ 17 ตุลาคม 2558

³เดลินิวส์, “อัยการศาลทหารสั่งฟ้อง 2 ผู้ต้องหาคดีบั้งมุง 10 ข้อหา สั่งหาล่ามแปลภายใน 15 วัน” เว็บไซต์ www.dailynews.co.th>crime, วันที่ 17 ตุลาคม 2558

“คดีชุมชนบ้านแม่อมกิ⁴ ชาวบ้านถูกฟ้องในความผิดฐานบุกรุกป่า โดยนางหน่อเฮมมย เวียงวิชา และนายติ เป๊ะโพ (ไม่มีนามสกุล) ชาวบ้านในหมู่บ้านแม่อมกิ ตำบลท่าสองยาง จังหวัดตาก ได้ตั้งถิ่นฐานในบริเวณดังกล่าวมาเป็นเวลานานแล้ว ทั้งคู่ถูกจับในความผิดตาม พ.ร.บ. ป่าไม้ และ พ.ร.บ.ป่าสงวน ขณะที่เตรียมการทำไร่หมุนเวียน ในตอนแรกจำเลยรับสารภาพเพราะพูดภาษาไทยไม่ได้ ศาลจึงยกฟ้องเพราะเห็นว่าเป็นกระบวนการที่มีชอบ ชาวกะเหรี่ยงมิได้มีเจตนา เนื่องจากไม่รู้ภาษาไทยจึงไม่อาจทราบประกาศ ในการพิจารณาคดีใหม่จำเลยจึงต่อสู้ในประเด็น เรื่องสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 66”⁵

กรณีดังกล่าวเป็นกรณีที่ไม่มีการจัดหาลำโพงให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ ในการพิจารณาคดีในศาล แม้ประเด็นในการต่อสู้คดีจะเป็นเรื่องสิทธิชุมชนและประเด็นเรื่องที่สำคัญคิดว่าตนเองสามารถอยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่ป่าสงวนเป็นการกระทำโดยเจตนาก็ตาม แต่ที่ผู้วิจัยหยิบยก คดีดังกล่าวขึ้นมาเพื่อแสดงให้เห็นว่า ในชั้นพิจารณาคดีของศาลชั้นต้นไม่ได้มีการจัดหาลำโพงให้ จำเลยที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ทำให้จำเลยที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ต้องรับสารภาพในชั้นตอนแรก การพิจารณาคดีของศาลจึงเป็นกระบวนการพิจารณาที่มีชอบ

ข่าวที่ถูกเสนอโดยสื่อมวลชนที่ยกตัวอย่างมานี้ เป็นกรณีที่ไม่มีการจัดหาลำโพงให้กับบุคคลที่ไม่สามารถพูดหรือเข้าใจภาษาไทยได้ทั้งสองกลุ่ม คือกลุ่มชาวต่างประเทศและกลุ่มชาติพันธุ์ แสดงให้เห็นถึงผลกระทบต่อการไม่มีล่าม ไม่ว่าจะบุคคลนั้นจะมีเชื้อชาติหรือภาษาใด หากไม่สามารถ สื่อสารภาษาที่ใช้ในการดำเนินคดีได้ย่อมกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลนั้นๆ อันจะทำให้ โอกาสที่จะเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างเสมอภาคเสมือนคนในชาติย่อมเป็นไปได้

เพื่อความเป็นธรรมในการคุ้มครองบุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ หากบุคคลเหล่านั้น ตกเป็นผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลยหรือพยาน สิทธิที่จะมีล่ามในกระบวนการยุติธรรมนี้ควรเริ่มต้น ตั้งแต่ชั้นพนักงานตำรวจ ไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหายหรือผู้ต้องหา การที่ผู้เสียหายมาร้องทุกข์ต่อ พนักงานสอบสวนหรือการที่พนักงานสอบสวนนำตัวผู้ต้องหามาศาลเพื่อขอให้ศาลออกหมายจับ เป็นต้น กรณีดังกล่าวนี้ เมื่อบุคคลคนที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม แล้วไม่มีการจัดหาลำโพงให้จะทำให้เกิดอุปสรรคต่างๆ อันเนื่องมาจากความไม่เข้าใจกันขึ้น ยกตัวอย่าง การไม่มีล่ามแปลภาษาในชั้นพิจารณาของศาลทำให้คู่ความไม่เข้าใจกระบวนการพิจารณา ในแต่ละขั้นตอนและไม่สามารถเข้าถึงบริการต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ของศาลได้ เช่น การขอคัดถ่าย เอกสาร การขอลดปล่อยชั่วคราวหรือไม่สามารถได้รับข้อมูลที่เป็นประโยชน์เกี่ยวกับสิทธิต่างๆ ตาม

⁴ คดีหมายเลขแดงที่ 1737/2551 ศาลจังหวัดแม่สอด

⁵ “คดีชุมชนบ้านแม่อมกิ, สำนักข่าวประชาธรรม” 8 มีนาคม 2553, เว็บไซต์, http://www.friends-without-borders.org/article.htm?detail_id=143, วันที่ 17 ตุลาคม 2558

กฎหมายเป็นต้น ดังนั้นการจัดหาล่ามจึงเป็นหน้าที่ของหน่วยงานต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรมที่
จะต้องหาล่ามแปลภาษาให้

โดยหลักสากลมีการอธิบายเรื่องสิทธิในการมีล่ามอยู่ในกติการะหว่างประเทศว่าด้วย
สิทธิพลเมืองและสิทธิการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights - ICCPR)
ว่า “ในการพิจารณาคดีอาญาบุคคลทุกคนย่อมได้รับหลักประกันขั้นพื้นฐานในการดำเนินคดีอย่าง
เสมอภาค เช่น สิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือจากล่ามโดยไม่คิดมูลค่าหากไม่เข้าใจหรือไม่สามารถ
พูดภาษาที่ใช้ในศาลได้”⁶ โดยกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิการเมืองเห็นว่า
คนแต่ละสัญชาติก็มีภาษาเป็นของตนเองซึ่งในประเทศเดียวกันก็อาจมีหลายภาษา ดังนั้นหากไม่มี
การกล่าวถึงสิทธิในการมีล่ามในคดีอาญา ผู้ที่ใช้ภาษาอื่นซึ่งมิใช่ภาษาราชการจะถือว่าเป็นการเลือก
ปฏิบัติแก่กลุ่มบุคคลบางกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ ทั้งนี้ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิ
พลเมืองและสิทธิการเมืองเป็นหลักการสากลที่ประเทศไทยได้เข้าร่วมและมีพันธกรณีที่จะต้อง
ปฏิบัติตาม โดยได้นำหลักการในเรื่องสิทธิในการมีล่ามนี้มารับรองเป็นกฎหมายภายใน ดังเช่น
ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 13⁷ ว่าการสอบสวนหรือไต่สวนมูลฟ้องหรือ
พิจารณาให้ใช้ภาษาไทย แต่หากมีความจำเป็นที่ต้องใช้ภาษาถิ่น หรือภาษาต่างประเทศ
ให้ใช้ล่ามแปลและในการดำเนินคดีอาญาไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหาย ผู้ต้องหาหรือจำเลยหรือพยาน

⁶ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองประเทศไทยเข้าเป็นภาคีเมื่อ 29 ตุลาคม 2539
มีผลใช้บังคับ เมื่อวันที่ 30 มกราคม 2540 “ ข้อ 14.3 ในการพิจารณาคดีอาญาบุคคลทุกคนซึ่งต้องหาล่ามหรือล่ามแปลภาษา
จะได้รับหลักประกันขั้นต้นดังต่อไปนี้โดยเสมอภาค

(ก) สิทธิที่จะขอความช่วยเหลือให้มีล่ามโดยไม่คิดมูลค่า หากไม่อาจเข้าใจหรือพูดภาษาที่ใช้ในศาลได้

⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ประกาศใช้ในพระราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2478

มาตรา 13 “การสอบสวน ไต่สวนมูลฟ้อง หรือพิจารณา ให้ใช้ภาษาไทย แต่ถ้ามีความจำเป็นต้องแปลภาษาไทย
ท้องถิ่นหรือภาษาถิ่นหรือภาษาต่างประเทศเป็นภาษาไทย หรือต้องแปลภาษาไทยเป็นภาษาไทยท้องถิ่น หรือภาษาถิ่นหรือ
ภาษาต่างประเทศให้ใช้ล่ามแปล

ในกรณีที่ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย หรือพยาน ไม่สามารถพูดหรือเข้าใจภาษาไทย หรือสามารถพูดหรือเข้าใจเฉพาะ
ภาษาไทยท้องถิ่นหรือภาษาถิ่น และไม่มีล่าม ให้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการหรือศาลจัดหาล่ามให้โดยมิชักช้า

ในกรณีที่ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย หรือพยาน ไม่สามารถพูดหรือได้ยิน หรือสื่อความหมายได้ และไม่มีล่ามภาษามือ
ให้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาล จัดหาล่ามภาษามือให้หรือจัดให้ตาม คอบ หรือสื่อความหมายโดยวิธีอื่น
ที่เห็นสมควร

เมื่อมีล่ามแปลคำให้การ คำพยานหรืออื่น ๆ ล่ามต้องแปลให้ถูกต้อง ล่ามต้องสาบานหรือปฏิญาณตนว่าจะทำหน้าที่
โดยสุจริตใจ จะไม่เพิ่มเติมหรือตัดทอนสิ่งที่แปล

ให้ล่ามลงลายมือชื่อในคำแปลนั้น

ให้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาลส่งจ่ายคำพยาน คำพยานะเดินทาง และคำเข้าที่พิกแก่ล่ามที่จัดหา
ให้ตามมาตรานี้ ตามระเบียบที่สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กระทรวงมหาดไทยกระทรวงยุติธรรม สำนักงานอัยการสูงสุด หรือ
สำนักงานศาลยุติธรรม แล้วแต่กรณี กำหนดโดยได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง”

ไม่สามารถที่จะพูดและเข้าใจภาษาไทยได้ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดให้พนักงานสอบสวน อัยการหรือศาลจัดหาล่ามแปลให้โดยไม่ชักช้า หลักการเรื่องสิทธิในการมีล่ามนี้ได้นำมาบัญญัติไว้และใช้บังคับเป็นการทั่วไป จะเห็นได้ว่า กฎหมายที่มีอยู่ทั้งภายในประเทศและกฎหมายระหว่างประเทศได้ให้ความสำคัญกับสิทธิในการมีล่ามเพื่อให้คู่ความสามารถเข้าใจและสื่อสารกันได้อย่างถูกต้อง แต่หลักประกันสิทธิดังกล่าวจะไม่สามารถบรรลุผลได้เลยหากบุคคลเหล่านั้นไม่สามารถเข้าใจภาษาซึ่งใช้ในการดำเนินคดี

การศึกษาระบบจัดหาล่ามให้กับบุคคลที่ไม่สามารถพูดหรือเข้าใจภาษาไทย ได้ในงานวิจัยนี้แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือการจัดหาล่ามให้ชาวต่างประเทศและการจัดหาล่ามให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งทั้งสองกลุ่มเป็นบุคคลที่ไม่สามารถพูดหรือเข้าใจภาษาไทยได้เหมือนกันในปัจจุบัน กองการต่างประเทศสำนักงานยุติธรรมมีหน้าที่ในการจัดหาล่ามให้แก่บุคคลที่เป็นชาวต่างประเทศ โดยมีล่ามภาษาต่างๆ กว่า 40 ภาษา ได้แก่ ภาษาอังกฤษ จีน ญี่ปุ่น เยอรมัน อิหร่าน ฝรั่งเศส อิตาลี รัสเซีย สเปน เป็นต้น⁸ แต่ล่ามที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์กลับมีไม่มากนักและไม่ปรากฏว่ามีล่ามที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ได้ขึ้นทะเบียนไว้ โดยส่วนใหญ่ล่ามที่ศาลจัดหาให้จะเป็นล่ามที่อยู่ประจำศาลนั้นๆ หากศาลใดไม่มีล่ามศาลก็จะขอล่ามจากกระทรวงยุติธรรมหรือสถานทูตต่างๆ แต่ในทางปฏิบัติศาลมีอยู่ทั่วประเทศและศาลที่อยู่ในจังหวัดที่ห่างไกลก็จะมีปัญหาเรื่องการจัดหาล่าม สำหรับภาษาสากล เช่น ภาษาอังกฤษ จีน เยอรมัน ศาลจะจัดให้มีการอบรมเพื่อสร้างความเชี่ยวชาญให้แก่ล่ามได้ แต่ภาษาของกลุ่มชาตินั้นๆ ยังไม่ได้มีการจัดอบรมภาษาดังกล่าว นอกจากความเชี่ยวชาญทางภาษาแล้วล่ามควรมีความรู้ทางกฎหมายด้วย เช่น ศัพท์ทางกฎหมายและกระบวนการขั้นตอนต่างๆ ในคดีที่ล่ามไม่มีความรู้ทางกฎหมายจะทำให้การพิจารณาคดีเป็นไปอย่างล่าช้า ล่ามบางคนก็ไม่ได้แปลแต่ใช้วิธีการสรุปความหรือในคดีที่ศาลได้มีการจัดหาล่ามให้กับคู่ความแล้วและล่ามก็ได้เข้าไปฟังการพิจารณาคดีของศาลด้วย แต่ไม่ได้ทำหน้าที่แปลภาษาอาจเป็นเพราะความไม่รู้ของล่ามว่าช่วงใดบ้างที่จะต้องทำการแปลภาษาต่างจากล่ามที่รู้กฎหมายที่จะทำให้การสืบพยานในศาลง่ายกว่าเพราะล่ามรู้ขั้นตอนพิจารณาคดีและรู้ว่าไม่ควรสรุปความ¹⁰ ดังนั้นหากล่ามไม่มีความรู้ ความสามารถ

⁸ วิทยาลัยข้าราชการศาลยุติธรรม สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการ ศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, *การพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิในการมีล่ามในคดีอาญาของคู่ความชาวต่างชาติ, การฝึกอบรมหลักสูตรการพัฒนานิติกรระดับกลาง* รุ่นที่ 4 วันที่ 6 มกราคม - 18 กุมภาพันธ์ 2557, หน้า 80

⁹ “ปัญหาล่ามแปลภาษาในกระบวนการยุติธรรม ตามประมวลวิธีพิจารณาความอาญา ม. 13 กรณีศึกษาในพื้นที่ศาลจังหวัดยะลา”, เว็บไซต์, <http://www.okanationnet/blog/nasal/2013/09/03/entry-1>, วันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2558

¹⁰ ปณิธาน อ่อนลออ, *สภาพการทำงาน ทัศนคติและบทบาทของล่ามในศาล*, สารนิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการแปลและการล่าม (สายการล่าม) คณะอักษรศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553 หน้า 26

หรือมีความเชี่ยวชาญเพียงพอที่อาจก่อให้เกิดปัญหาในกระบวนการพิจารณาในศาลและไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของกฎหมายที่มุ่งคุ้มครองสิทธิของบุคคลในการดำเนินคดีในศาลได้

ผลกระทบจากการไม่มีล่าม คือ อาจเป็นช่องทางทำให้บุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ ถูกกลั่นแกล้งหาผลประโยชน์ด้วยการข่มขู่ ริดไถเงินจากการอ่านหนังสือ ไม่ออกหรือพูดภาษาไทยไม่ได้ เช่น บุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ตกเป็นจำเลยในคดีอาญาอาจถูกบุคคลอื่นแสวงหาประโยชน์โดยเรียกเงินประกันมากกว่าความเป็นจริง¹¹ การที่ไม่มีล่ามทำให้การดำเนินคดีล่าช้า เพราะไม่มีล่ามเตรียมไว้พร้อมและกระบวนการพิจารณาของศาลต้องเลื่อนออกไปโดยสภาพบังคับ เสียเวลาของศาลและคู่ความแทนที่จะพิจารณาให้เสร็จสิ้นไปแต่กลับทำอะไรไม่ได้เนื่องจากไม่มีล่าม ไม่สามารถสื่อสารให้เข้าใจตรงกันได้¹² ความถูกต้องในการแปลภาษาของล่ามก็มีความสำคัญ เพราะหากล่ามแปลผิดอาจมีผลในทางลบต่อคำพิพากษาได้ เช่น ในหลายๆ คดีกลุ่มชาติพันธุ์ที่ตกเป็นผู้ต้องหาจำต้องยอมรับสารภาพ ทั้งๆ ที่ไม่สามารถเข้าใจภาษาไทยได้ หรือยอมรับสารภาพเพื่อให้ศาลลดโทษลงกึ่งหนึ่ง มากกว่าที่จะต่อสู้คดี ทั้งนี้ก็เพราะไม่มีเงินประกันตัวและการต่อสู้คดีต้องใช้เวลานาน¹³ จะเห็นได้ว่าล่ามมีความสำคัญต่อการดำเนินคดีกับบุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ ในกระบวนการยุติธรรมมาก ซึ่งผลของการสัมภาษณ์ล่ามที่ทำงานในศาลบุคคลหนึ่ง¹⁴ พบว่าบทบาทของล่าม ไม่เพียงแต่แปลภาษาหนึ่งเป็นอีกภาษาหนึ่งให้เข้าใจเท่านั้น ล่ามยังเป็นที่พึ่งทางจิตใจโดยหวังให้ล่ามเป็นที่พึ่งที่จะช่วยให้ตนเองหลุดพ้นข้อกล่าวหาไปได้ด้วย

จากการศึกษาพบว่า สิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมนับเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ทุกคนที่ได้รับการรับรองโดยกฎหมาย ในอันที่จะได้รับความคุ้มครองให้ความช่วยเหลือซึ่งสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมเช่นนี้ได้รับการรับรองจากกฎหมายระหว่างประเทศ เช่น กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิการเมือง กฎหมายภายในอย่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งล้วนมีที่มาจากแนวคิดที่ว่าบุคคลทุกคนย่อมเสมอกันต่อหน้ากฎหมาย อย่างไรก็ตามก็มีบุคคลที่ประสบกับปัญหา

¹¹วิทยาลัยข้าราชการศาลยุติธรรม สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการ ศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, การพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิในการมีล่าม ในคดีอาญาของคู่ความชาวต่างชาติ, การฝึกอบรมหลักสูตรการพัฒนานิติกระบวนกลาง รุ่นที่ 4 วันที่ 6 มกราคม -18 กุมภาพันธ์ 2557, หน้า 80

¹²ปณิธาน อ่อนลออ, สภาพการทำงาน ทักษะคดีและบทบาทของล่ามในศาล, สารนิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการแปลและการล่าม (สายการล่าม) คณะอักษรศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553, หน้า 29

¹³นิวัฒน์ ตามี, ศูนย์ปฏิบัติการร่วมเพื่อแก้ไขประชาชนในพื้นที่สูง ล่ามชุมชนกับการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของชนเผ่าและชาติพันธุ์, วันที่ 7 ธันวาคม 2555

¹⁴นิธิตา อภิวัฒนวงศ์ (2545) อ่างใน ปณิธาน อ่อนลออ, สภาพการทำงาน ทักษะคดีและบทบาทของล่ามในศาล, สารนิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการแปลและการล่าม (สายการล่าม) คณะอักษรศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553, หน้า 26

และอุปสรรคในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ได้แก่ บุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้เนื่องจากอุปสรรคด้านภาษาเข้ามาเกี่ยวข้องทำให้บุคคลเหล่านั้นไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ เช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป ดังนั้นหากไม่มีล่ามคอยแปลภาษาให้ก็จะส่งผลกระทบต่อความชอบด้วยกฎหมาย ขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่ทุกคนจะต้องได้รับอย่างเท่าเทียม ไม่ว่าจะปัญหาหรืออุปสรรคที่พบนั้นจะเป็นปัญหาจากตัวบทกฎหมาย หรือการบังคับใช้ก็ตาม หากไม่ให้ความสำคัญในเรื่องสิทธิในการมีล่ามแล้ว บุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ก็จะไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างแน่นอน

เนื่องด้วยพื้นที่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนซึ่งเป็นพื้นที่ศึกษางานวิจัยชิ้นนี้ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบไปด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ¹⁵ ประมาณร้อยละ 60 ของประชากรทั้งหมด ได้แก่ กะเหรี่ยง ม้ง มูเซอ ลีซู และละว้า¹⁶ ทำให้การสื่อสารส่วนใหญ่ใช้ภาษาถิ่นเป็นหลักและการสื่อสารโดยใช้ภาษาไทยก็ไม่ดีเท่าที่ควรซึ่งภาษาของชนเผ่าแต่ละกลุ่มก็แตกต่างกัน นอกจากนี้ปัญหาด้านการสื่อสารที่มีความหลากหลายด้านภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์แล้ว จังหวัดแม่ฮ่องสอนยังมีการสื่อสารที่หลากหลายด้านภาษาต่างประเทศอีกด้วย อีกทั้งจังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีจำนวนนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวเป็นจำนวนไม่น้อยในแต่ละปี เป็นนักท่องเที่ยวทั้งระยะสั้นและพักระยะยาว โดยส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวที่ไม่สามารถสื่อสารภาษาไทยได้ ซึ่งหากมีปัญหาเรื่องของการสื่อสารแล้ว อาจเป็นต้นเหตุของการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่ไม่ครบถ้วนหรือได้รับข้อมูลที่บิดเบือนจากความจริงและเป็นสาเหตุหนึ่งของการถูกเลือกปฏิบัติเกิดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงข้อมูลได้ รวมถึงเป็นช่องว่างให้แก่ผู้ไม่หวังดีใช้โอกาสนี้ในการแสวงหาผลประโยชน์จากบุคคลเหล่านั้นซึ่งเป็นกลุ่มคนที่มีปัญหาด้านภาษาในการสื่อสารนั่นเอง

กรณีดังกล่าวนี้ จึงขอยกตัวอย่างสถิติคดีความของบุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน จากสถานีตำรวจจังหวัดแม่ฮ่องสอนมาเพื่อแสดงให้เห็นถึงมิติของความต่างทางภาษาทั้งภาษาต่างประเทศและภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยสถิติย้อนหลังไป 7 ปี (พ.ศ.2550- พ.ศ.2557) และแยกออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1.ข้อมูลสัญชาติของบุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ 2.ข้อมูลคดีที่บุคคลที่ไม่สามารถพูดหรือเข้าใจภาษาไทยได้มาแจ้งความหรือถูกดำเนินคดีในจังหวัดแม่ฮ่องสอน พอสรุปได้ดังนี้

¹⁵กลุ่มชาติพันธุ์ หมายถึง กลุ่มชนกลุ่มหนึ่งที่มีมองเห็นว่ากลุ่มของคนมีความแตกต่างในวัฒนธรรมและจำแนกตัวเองจากกลุ่มอื่นหรือเป็นกลุ่มที่ถูกจำแนกโดยกลุ่มอื่นว่ามีลักษณะเฉพาะหรือเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม

¹⁶ข้อมูลจังหวัดแม่ฮ่องสอน, เว็บไซต์, <https://th.wikipedia.org/wiki/จังหวัดแม่ฮ่องสอน>, วันที่ 17 ตุลาคม 2558

ตารางที่ 1.1 แสดงข้อมูลสัญชาติของบุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยของสถานีตำรวจ
จังหวัดแม่ฮ่องสอน ตั้งแต่ พ.ศ.2550-2557¹⁷

ลำดับ	สัญชาติ	จำนวน/คน
1	พม่า	4,126
2	เวียดนาม	2
3	โปตุเกส	1
4	แคนาดา	1

ตารางที่ 1.2 แสดงข้อมูลสถิติคดีที่บุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยกระทำความผิดของ
สถานีตำรวจจังหวัดแม่ฮ่องสอนตั้งแต่ พ.ศ.2550-2557¹⁸

ลำดับที่	ประเภทความผิด	จำนวน (คดี)
1	เป็นบุคคลต่างด้าวเข้ามาและอยู่ในราชอาณาจักรโดยไม่ได้รับอนุญาต	3,093
2	ขอหาบุคคลต่างด้าวทำงาน	420
3	ให้การช่วยเหลือใ้บุคคลต่างด้าวเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย	151
4	ลักลอบเล่นการพนันเอาทรัพย์สินกันโดยไม่ได้รับอนุญาต	97
5	ขั้บรถโดยประมาท และขั้บรถขณะเมาสุราหรือของมีนเมาอย่างอื่น	89
6	ผลิตและครอบครองเสพยาเสพติดให้โทษโดยผิดกฎหมาย	75
7	ลักทรัพย์	46
8	มีอาวุธปืนไว้ในครอบครองโดยไม่ได้รับรับอนุญาต	42
9	ก่่นสร้าง แผ้วถางยึดถือครอบครองทำประโยชน์ หรืออยู่อาศัย	39
10	ข่มขืน	36
11	ฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา	12
12	ทำร้ายร่างกายผู้อื่น	17
13	บุกรุกป่าไม้	4
14	ร่วมกันบุกรุกในเคหะสถาน	4
15	ประมาทเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตราย	2
16	หลบหนีระหว่างถูกควบคุมตามอำนาจศาล พนักงานอัยการฯ	1
17	มีซากสัตว์ป่าคุ้มครองไว้ในครอบครองโดยไม่ได้รับอนุญาต	1
18	ร่วมกันทำไม้และมีไม้แปรรูปไว้ในครอบครองโดยไม่ได้รับอนุญาต	1
	รวม	4,130

¹⁷ ข้อมูลจากสถานีตำรวจจังหวัดแม่ฮ่องสอน ตั้งแต่ พ.ศ. 2550-2557

¹⁸ ข้อมูลจากสถานีตำรวจจังหวัดแม่ฮ่องสอน ตั้งแต่ พ.ศ. 2550-2557

หมายเหตุ ในบันทึกประจำวันของสถานีตำรวจจังหวัดแม่ฮ่องสอนยังมีได้มีการจำแนกว่าเป็นผู้เสียหาย หรือผู้ต้องหา

คดีความที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนดังแสดงในตารางที่ 1.1 บ่งชี้ถึงมีความแตกต่างทางภาษา ตารางที่ 1.2 บ่งชี้ถึงคดีที่บุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ถูกดำเนินคดีว่ามีปริมาณเท่าใด

การนำข้อมูลสถิติเบื้องต้นจากสถานีตำรวจจังหวัดแม่ฮ่องสอนมาก็เพื่อแสดงสัดส่วนของคนที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน แม้สถิติทั้ง 2 ตารางจะมีได้จำแนกว่าบุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้เป็นผู้เสียหายหรือผู้ต้องหาและมีได้จำแนกว่ามีการใช้หรือไม่ใช้ล่ามอย่างไร แต่ก็ทำให้ทราบว่าคดีที่บุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้มีปริมาณเท่าใดเพื่อแสดงให้เห็นถึงความต้องการล่ามในจังหวัดแม่ฮ่องสอน และนำข้อมูลสถิติที่ได้มาวิเคราะห์ว่าในจังหวัดแม่ฮ่องสอนเมื่อมีบุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมแล้วบุคคลในหน่วยงานยุติธรรมนั้นมีวิธีการกับชาวต่างชาติและกลุ่มชาติพันธุ์อย่างไร

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจว่า การไม่มีล่ามเป็นตัวกลางคอยสื่อสารให้เกิดความเข้าใจระหว่างกันเป็นปัญหาอย่างหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมไม่ว่าจะเป็นชั้นพนักงานสอบสวน อัยการ หรือการพิจารณาคดีของศาล การจะทำให้บุคคลทุกคนไม่ว่าเชื้อชาติหรือภาษาใดเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้จำเป็นต้องจัดอุปสรรคด้านการสื่อสารดังกล่าว ซึ่งยังไม่มีผู้ใดศึกษาแนวปฏิบัติการจัดหาล่ามในกระบวนการยุติธรรมระหว่างบุคคลชาวต่างชาติและกลุ่มชาติพันธุ์ว่ามีความแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร และผลกระทบของการไม่มีล่ามโดยให้คำตอบอย่างชัดเจนเป็นที่มาให้ผู้วิจัยสนใจการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของบุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ : กรณีการจัดหาล่าม โดยเลือกพื้นที่ศึกษาในจังหวัดแม่ฮ่องสอนซึ่งมีความหลากหลายทางเชื้อชาติและเป็นแหล่งท่องเที่ยว เพื่อนำผลการศึกษาที่ได้เป็นแนวทางในการพัฒนากระบวนการจัดหาล่ามแปลภาษาในจังหวัดแม่ฮ่องสอนให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับกฎหมายตามบริบทของจังหวัดแม่ฮ่องสอนและพื้นที่อื่นๆ ที่มีความสนใจนำผลการศึกษาที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่ของตนเองต่อไป

1.2 คำถามการวิจัย

งานวิจัยนี้มีคำถามวิจัยว่า กระบวนการยุติธรรมในจังหวัดแม่ฮ่องสอนปัญหาเรื่องการจัดหาล่ามให้กับบุคคลที่ไม่สามารถพูดหรือเข้าใจภาษาไทยได้ (ในที่นี้คือกลุ่มชาวต่างชาติและกลุ่มชาติพันธุ์) กล่าวคือ ไม่มีระบบล่ามที่ชัดเจนที่จะให้ความช่วยเหลือกลุ่มชาวต่างชาติและกลุ่มชาติพันธุ์ในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างเสมอภาค

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.3.1 เพื่อศึกษาแนวคิดในการมีล่ามในกระบวนการยุติธรรม
- 1.3.2 เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและผลกระทบเกี่ยวกับการจัดหาล่ามในกระบวนการยุติธรรมของบุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ ในที่นี้คือกลุ่มชาติต่างชาติและกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 1.3.3 เพื่อศึกษาวิธีการจัดการระบบจัดหาล่ามของบุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

1.4 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

- 1.4.1 ได้ทราบถึงแนวคิดสิทธิในการมีล่ามในกระบวนการยุติธรรม
- 1.4.2 ได้ทราบถึงวิธีการจัดการกับคดีของบุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 1.4.3 ได้ทราบถึงปัญหา อุปสรรคและผลกระทบเกี่ยวกับการไม่มีล่ามของบุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 1.4.4 เสนอแนะแนวทางในการส่งเสริมการจัดหาล่ามของบุคคลที่เป็นชาวต่างชาติและกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

1.5 ขอบเขตวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับ สิทธิการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม : ศึกษากระบวนการจัดหาล่ามของบุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการศึกษาให้ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ดังนี้

1.5.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

งานวิจัยฉบับนี้มุ่งศึกษาระบบการจัดหาล่ามในจังหวัดแม่ฮ่องสอนว่ามีวิธีการจัดการกับบุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้อย่างไร จึงจำเป็นต้องศึกษาเรื่องแนวคิดสิทธิในการมีล่ามในกระบวนการยุติธรรม โดยเริ่มต้นศึกษาจากแนวคิดสิทธิมนุษยชน (Human Rights) ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคล, แนวคิดเรื่องความเสมอภาคตามกฎหมายและแนวคิดเรื่องการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม นอกจากนี้ยังศึกษาเอกสารวิจัย วิทยานิพนธ์และบทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับสิทธิในการมีล่าม ในส่วนของกฎหมายจะศึกษาบทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิในการมีล่ามทั้งในระดับสากล ได้แก่ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights), กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง

และอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรป เป็นต้น บทบัญญัติในระดับต่างประเทศและในประเทศ รวมถึงระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิในการมีล่ามและระบบการจัดหาล่ามทั้งในประเทศและต่างประเทศ

1.5.2 ขอบเขตด้านประชากร

ในการศึกษาระบบการจัดหาล่ามในกระบวนการยุติธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน จะทำการศึกษาและเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ตำรวจ อัยการและผู้พิพากษา เหตุที่ต้องมีการสัมภาษณ์บุคคล 3 กลุ่มนี้ เนื่องจากเป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องและทำงานในกระบวนการยุติธรรมโดยตรง กล่าวคือเมื่อมีผู้เสียหายมาแจ้งความ ร้องทุกข์ กล่าวโทษต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อให้ดำเนินคดี เจ้าหน้าที่ตำรวจหรือพนักงานสอบสวนจะรวบรวมข้อเท็จจริงเพื่อพิสูจน์ความจริงของผู้กระทำความผิดและทำสำนวนการสอบสวนเสนอต่อพนักงานอัยการ จากนั้นพนักงานอัยการก็จะยื่นฟ้องต่อศาล ในส่วนของศาลก็มีหน้าที่พิจารณาคดีพิพากษาลงโทษ ดังนั้นการดำเนินคดีในกระบวนการยุติธรรมจึงมีบุคคลที่เกี่ยวข้องในงานวิจัยนี้ที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์ ดังนี้

ตารางที่ 1.3 แสดงจำนวนประชากรผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้สัมภาษณ์	จำนวน (คน)
ศาลจังหวัดแม่ฮ่องสอน	2
ตำรวจ	5
อัยการ	1
รวม	8

1.5.3 ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาครั้งนี้ได้ทำการศึกษาในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนอันได้แก่ ศาลจังหวัดแม่ฮ่องสอน, ศาลจังหวัดแม่ฮ่องสอน สาขาปาย, สำนักงานอัยการจังหวัดแม่ฮ่องสอน, สถานีตำรวจจังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นต้น

1.5.4 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์ (In-depth Interview) โดยสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ตำรวจ อัยการและผู้พิพากษาและการศึกษาเอกสาร (Documentation Study) โดยศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง

1.5.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่มีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมาย และการศึกษาจากเอกสาร โดยศึกษาค้นคว้าจากหนังสือรายงาน แนวคำพิพากษาและบทบัญญัติของกฎหมาย บทความทางวิชาการ วารสาร ข้อมูลและเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องซึ่งตีพิมพ์และเผยแพร่ รวมทั้งสื่ออิเล็กทรอนิกส์ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศแล้วนำข้อมูลที่ได้รับมาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมาย มาวิเคราะห์โดยใช้แนวคิดและทฤษฎีที่ได้รวบรวมมาเป็นกรอบแนวคิด

ผู้วิจัยได้แบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 3 ส่วน คือ

1. รวบรวมข้อมูลสถิติคดีเบื้องต้น เพื่อให้เห็นภาพรวมของคดีที่เกิดขึ้นในเขตพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ตั้งแต่ พ.ศ.2550-2557
2. รวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและผลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ตำรวจ อัยการและผู้พิพากษา เพื่อที่จะได้ทราบถึงปัญหาอุปสรรคและผลกระทบของการจัดหาล่ามให้กับบุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน
3. นำข้อมูลที่ได้ในข้อ 1 และ 2 มาวิเคราะห์ประกอบกับหลักกฎหมายเพื่อให้เห็นว่าผลการปฏิบัติงานในกระบวนการยุติธรรมในพื้นที่ศึกษากับเจตนารมณ์ของกฎหมายมีความสอดคล้องกันหรือไม่ อันเป็นคำตอบของงานวิจัยนี้

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ

บุคคลที่ไม่พูดภาษาไทย หมายถึง ผู้ที่ไม่รู้และไม่เข้าใจภาษาไทย ในที่นี้หมายถึงชาวต่างชาติและกลุ่มชาติพันธุ์ โดยผู้วิจัยไม่ประสงค์ที่จะศึกษาเรื่องของการมีหรือไม่มีสัญชาติ และรัฐมักให้ความสำคัญกับบุคคลที่มีสัญชาติหรือไม่มีสัญชาติ ซึ่งบุคคลเหล่านั้นอาจใช้ภาษาใดก็ได้ เพื่อความยุติธรรมผู้วิจัยจึงศึกษาบุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ที่มีสิทธิที่จะได้รับความเป็นธรรมในการพิจารณาคดี

ชาวต่างชาติ(alien) หมายถึง บุคคลซึ่งพำนักอยู่ในรัฐที่ตนไม่ได้เป็นคนสัญชาตินั้น หรือพลเมืองของรัฐนั้น และพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 มาตรา 4 คนต่างด้าว หมายถึง ผู้ซึ่งมิได้ทีสัญชาติไทย

กลุ่มชาติพันธุ์¹⁹ หมายถึง กลุ่มชนกลุ่มหนึ่งที่มองเห็นว่ากลุ่มของตนมีความแตกต่าง
ในวัฒนธรรมและจำแนกตัวเองจากกลุ่มอื่น หรือเป็นกลุ่มที่ถูกจำแนกโดยกลุ่มอื่นว่า
มีลักษณะเฉพาะหรือเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม²⁰

การล่าม หมายถึง การแปลคำพูดจากภาษาหนึ่งเป็นอีกภาษาหนึ่งโดยทันที

ล่าม หมายถึง บุคคลที่เป็นตัวกลางในการสื่อสารของกลุ่มความให้แก่ศาลเป็นการแปลภาษา
ถิ่นเป็นภาษาไทย หรือภาษาไทยเป็นภาษาถิ่น ให้ศาลและคู่ความที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์เข้าใจตรงกัน

คู่ภาษา หมายถึง ภาษาที่ล่ามมีความถนัดในการล่ามจากภาษาต้นทางไปภาษาปลายทาง
โดยมากภาษาต้นทางมักเป็นภาษาแม่ของล่าม

คู่ความ หมายถึง โจทก์ฝ่ายหนึ่งและจำเลยอีกฝ่ายหนึ่ง

ศาล หมายถึง ศาลยุติธรรมหรือผู้พิพากษาซึ่งมีอำนาจทำการอันเกี่ยวกับคดีอาญาในจังหวัด
แม่ฮ่องสอน

ผู้ต้องหา หมายถึง บุคคลผู้ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิด แต่ยังมีได้ถูกฟ้องต่อศาล

จำเลย หมายถึง บุคคลซึ่งถูกฟ้องยังศาลแล้วโดยข้อหาว่าได้กระทำความผิด

กระบวนการยุติธรรม หมายถึง การดำเนินคดีเมื่อมีข้อพิพาทเกิดขึ้น ทั้งในกรณีของคดีแพ่ง
และคดีอาญา แต่ในการศึกษาครั้งนี้จะศึกษาเฉพาะคดีอาญา

¹⁹ในการจำแนกความหมายของกลุ่มชาติพันธุ์นี้ เป็นการกำหนดความหมายในแบบกว้าง กล่าวคือกลุ่มคนที่มิวัฒนธรรม
แตกต่างกัน จึงอาจมีหลายกลุ่มที่อาจเข้าข่ายที่จะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ได้ แต่ไม่รวมถึงคนไทยท้องถิ่น และชาวมุสลิม
ผู้วิจัยมีความประสงค์ที่จะศึกษาเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ในภาคเหนือ โดยเฉพาะจังหวัดแม่ฮ่องสอน

²⁰การจำแนกกลุ่มชาติพันธุ์: ปัญหาและข้อเสนอแนะ, สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการจังหวัดเชียงใหม่
กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, หน้า 116

การจำแนกกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อสะดวกในการจัดการสิทธิการเข้าถึงบริการและการจัดสวัสดิการของรัฐ เพื่อเป็น
ฐานสำคัญในการกำหนดทะเบียนบ้าน โดยในระเบียบสำนักทะเบียนการว่าด้วยการพิจารณาตรวจราชการสถานะบุคคล
ในทะเบียนราษฎรให้แก่บุคคลบนพื้นที่สูง 2543 ข้อ 6 กำหนดว่า ชาวไทยภูเขา หมายความว่า กลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมที่อาศัยทำกินหรือ
บรรพชนอาศัยทำกินบนพื้นที่สูงในราชอาณาจักร ซึ่งมีวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ภาษาและการดำเนินชีวิต
ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ประกอบด้วย 9 ชาติพันธุ์หลัก คือ 1.กระเหรี่ยง หรือ ปกาเกอญอ 2.ม้ง หรือแม้ว 3.เย้า 4.อาข่า หรืออีเก้อ 5.ลา
หู่ หรือมุเซอ 6.ลีซู หรือลีซอ 7.ลาหู่ หรือละว้า 8.ขมุ 9.มลาบรี หรือคนตองเหลือง

พื้นที่สูง หมายถึง พื้นที่ที่เป็นที่อยู่ของชาวเขาเผ่าต่างๆ และชนกลุ่มน้อย หรือเป็นที่ตั้งบ้านเรือนและที่ทำกินที่มี
ความลาดชันโดยเฉลี่ยมากกว่าร้อยละ 35 หรือมีความสูงระดับน้ำทะเลขึ้นไป ในจังหวัดต่างๆ 20 จังหวัด คือกาญจนบุรี กำแพงเพชร
เชียงใหม่ เชียงใหม่ ตาก น่าน ประจวบคีรีขันธ์ พะเยา พิษณุโลก เพชรบุรี แพร่ แม่ฮ่องสอน ลำปาง สุโขทัย สุพรรณบุรี อุทัยธานีและ
จังหวัดที่ผู้อำนวยการกลางกำหนดเพิ่มเติมในภายหลัง

จากการศึกษาเรื่องการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมสำหรับบุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทย : ศึกษาแบบจัดหาลำม พบว่า สิทธิในการมีล่ามเป็นสิทธิที่ได้รับรองตามกฎหมาย ซึ่งรัฐมีหน้าที่จัดหาล่ามให้ หากบุคคลนั้นไม่สามารถพูดหรือเข้าใจภาษาได้ การที่ไม่มีล่ามคอยช่วยเหลือแปลความหมายย่อมส่งผลกระทบต่อสิทธิของบุคคลต่างชาติและกลุ่มชาติพันธุ์และขัดกับหลักกฎหมาย ซึ่งในบทต่อไปจะพูดถึงแนวคิดต่างๆ ที่รับรองสิทธิในการมีล่ามในกระบวนการยุติธรรม เช่น แนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชน, แนวคิดเรื่องหลักความเสมอภาคตามกฎหมาย และแนวคิดการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมซึ่งเป็นแนวคิดพื้นฐานที่คุ้มครองบุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved